

Економіка

УДК 336.02:330.34

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.19489254>

**Дослідження впливу податкової політики на економічний розвиток
України в період воєнного стану**

Поковба Дмитро Васильович,

аспірант, Черкаський національний університет імені Богдана

Хмельницького, м. Черкаси, Україна

<https://orcid.org/0000-0002-7186-5461>

pokovba.dmytro@vu.cdu.edu.ua

Кирилюк Ірина Миколаївна,

доцент кафедри менеджменту та державної служби,

Черкаський національний університет

імені Богдана Хмельницького, м. Черкаси, Україна

<https://orcid.org/0000-0003-3365-7239>

in_kirilyk@ukr.net

Прийнято: 16.03.2026 | Опубліковано: 30.03.2026

Анотація: Метою статті є дослідження впливу податкової політики на економічний розвиток країни в умовах воєнного стану, а також визначення ключових проблем, викликів і напрямів удосконалення функціонування податкової системи для забезпечення стабільності державних фінансів.

Методи. У дослідженні використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів, зокрема аналіз і синтез – для узагальнення теоретичних засад податкової політики; порівняльний аналіз – для зіставлення довоєнних і

воєнних показників податкових надходжень; статистичний метод – для оцінки динаміки бюджетних доходів; а також метод прогнозування – для визначення перспектив подальшого соціально-економічного розвитку.

Результати. У статті розкрито сутність податкової політики в умовах воєнного стану та її вплив на економічний поступ держави. Визначено, що ключовим завданням є забезпечення дохідної частини бюджету в умовах зростання військових видатків. Обґрунтовано, що в окремих випадках підвищення ставок оподаткування може виступати економічно доцільним інструментом фінансування надмірних бюджетних потреб. Водночас встановлено, що зростання податкового навантаження супроводжується низкою ризиків, зокрема посиленням суспільного резонансу, збільшенням витрат на адміністрування податків та дестимулюванням ринку праці. Доведено, що надмірна фіскалізація економіки може мати деструктивний вплив на економічну активність та сприяти розширенню тіньового сектору. Проаналізовано зміни у правовому забезпеченні податкової системи, що проявляються у трансформації законодавства та механізмів оподаткування. Ідентифіковано основні джерела податкових надходжень до державного бюджету, оцінено їх динаміку та фактори формування у порівнянні з довоєнним періодом. Висновки. Доведено, що податкова політика є одним із ключових інструментів регулювання економічної системи в умовах воєнного стану, проте її реалізація ускладнюється високою динамічністю середовища та складністю прогнозування економічних процесів. Встановлено, що важливу роль у трансформації податкової політики відіграють норми Податкового кодексу України та засади грошово-кредитної політики. Обґрунтовано необхідність подальшого вдосконалення податкового механізму для досягнення балансу між фіскальними потребами держави та стимулюванням економічного розвитку.

Ключові слова: економічний розвиток, податкова політика, воєнний стан, фіскальна система, державний бюджет, оподаткування.

**A study of the impact of tax policy on the economic development of Ukraine
during martial law**

Pokovba Dmytro,

PhD student,

Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Cherkasy, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0002-7186-5461>

pokovba.dmytro@vu.cdu.edu.ua

Kyryliuk Iryna,

Associate Professor of the Department of Management and Public Service,

Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Cherkasy, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0003-3365-7239>

in_kirilyk@ukr.net

Abstract: The purpose of the article is to study the impact of tax policy on the country's economic development under martial law, as well as to identify key problems, challenges and areas for improving the functioning of the tax system to ensure the stability of public finances. Methods. The study uses a complex of general scientific and special methods, in particular analysis and synthesis – to generalize the theoretical foundations of tax policy; comparative analysis – to compare pre-war and wartime indicators of tax revenues; statistical method – to assess the dynamics of budget revenues; and forecasting method – to determine the prospects for further socio-economic development. Results. The article reveals the essence of tax policy under martial law and its impact on the economic progress of the state. It is determined that the key task is to ensure the revenue part of the budget in conditions of increasing military spending. It is substantiated that in some cases, increasing tax rates can be an economically feasible tool for financing excessive budget needs. At the same time, it

was established that the growth of the tax burden is accompanied by a number of risks, in particular, increased public resonance, increased costs of tax administration and de-stimulation of the labor market. It was proven that excessive fiscalization of the economy can have a destructive effect on economic activity and contribute to the expansion of the shadow sector. Changes in the legal support of the tax system, manifested in the transformation of legislation and taxation mechanisms, were analyzed. The main sources of tax revenues to the state budget were identified, their dynamics and formation factors were assessed in comparison with the pre-war period. Conclusions. It was proven that tax policy is one of the key instruments for regulating the economic system under martial law, but its implementation is complicated by the high dynamism of the environment and the complexity of forecasting economic processes. It was established that the norms of the Tax Code of Ukraine and the principles of monetary policy play an important role in the transformation of tax policy. The need for further improvement of the tax mechanism to achieve a balance between the fiscal needs of the state and the stimulation of economic development is substantiated.

Keywords: economic development, tax policy, martial law, fiscal system, state budget, taxation.

Постановка проблеми. Податкова політика є важливим елементом національної фінансово-економічної системи. Водночас податки виступають основою фінансової стабільності держави та ефективної реалізації її соціальної політики. Актуальність тематики дослідження спричинена необхідністю детальної аналітики векторів впливу податкової політики в умовах воєнного стану на соціально-економічний розвиток суспільства. Військове вторгнення на територію України сформувало необхідність переорієнтації раніше визначених цілей. Сучасний фіскальний інструментарій вимагає багатофакторного дослідження для ідентифікації існуючих у податковій політиці проблем та

аналітики основних векторів адаптації національної економічної системи до умов війни.

Питання дослідження функціоналу податкової політики в процесі економічної трансформації є об'єктом наукових інтересів багатьох сучасних учених, зокрема, І. Чугунов [1], О. Десятнюк, Л. Марченко [2], Л. Козарезенко [3], М. Пасічний [4] та ін. У контексті воєнного стану стратегія оптимізації податкової політики потребує ґрунтовної аналітики, спрямованої на ідентифікацію пріоритетних аспектів проблематики та дослідження ключових напрямів адаптації національної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тематика практичного впливу податкової політики на економічний розвиток в умовах невизначеності та кризових явищ знайшла відображення у результатах наукових напрацювань низки вчених.

У дослідженні К. Бліщук [5] розкрито особливості функціонування системи управління публічними фінансами в умовах воєнного періоду, із акцентом на трансформації фінансових інструментів та зміні пріоритетів бюджетної політики. Значну увагу приділено питанням забезпечення фінансової стійкості держави, оптимізації структури видатків та адаптації управлінських механізмів до високого рівня невизначеності. Окремо обґрунтовано необхідність підвищення ефективності координації між органами державної влади у процесі реалізації фінансової політики в умовах кризових викликів.

Фінансові аспекти реалізації соціальної політики України в умовах воєнного стану ґрунтовно проаналізовано у праці С. Савчук та ін. [6], де окреслено механізми фінансування соціальних програм та їхній вплив на бюджетну систему. У роботі підкреслено значення державних фінансів як інструменту підтримки населення та забезпечення соціальної стабільності в умовах кризових трансформацій. Науковці також акцентують увагу на необхідності підвищення адресності соціальних виплат і раціонального розподілу бюджетних ресурсів.

Проблематика виконання бюджетів у період воєнного стану висвітлена у дослідженні О. Піхоцької та ін. [7], у якому здійснено детальний аналіз змін у структурі доходів і видатків, а також ефективності бюджетного процесу. Особливу увагу приділено впливу кризових чинників на бюджетну дисципліну та необхідності вдосконалення механізмів фінансового контролю. Додатково наголошено на важливості підвищення прозорості бюджетного процесу та посилення контролю за використанням державних коштів.

Аналіз особливостей фінансового забезпечення виконання державних функцій у воєнний період представлено у роботі О. Червоняк [8], де обґрунтовано ключові джерела формування бюджетних ресурсів та напрями їх використання. Дослідження підкреслює важливість ефективного перерозподілу фінансових потоків для підтримки обороноздатності держави та належного функціонування соціальної сфери. Окремо акцентовано увагу на необхідності диверсифікації джерел фінансування та залучення міжнародної допомоги.

Проблематика фіскальної консолідації, зокрема співвідношення доходних і видаткових інструментів, розглянута у дослідженні L. Marattin та ін. [9], де проаналізовано їх вплив на трансформацію податкової системи. У роботі розкрито механізми перенесення податкового навантаження між рівнями управління та визначено їх наслідки для економічного розвитку. Додатково висвітлено вплив таких процесів на ефективність бюджетної політики та фінансову автономію місцевих органів влади.

Дослідження динаміки місцевих публічних фінансів під впливом зовнішніх шоків, зокрема природних катастроф, представлено у праці R. Jerch та ін. [10], що дозволяє екстраполювати отримані висновки на умови воєнних криз. Обґрунтовано значення бюджетної адаптивності та ефективності фінансових інструментів у забезпеченні стійкості економічної системи. Окремо підкреслено роль оперативного реагування органів влади на кризові виклики та необхідність гнучкого управління фінансовими ресурсами.

Вплив податкової політики на формування фінансової безпеки держави в умовах воєнного стану розглянуто у дослідженні І. Назаркевича та ін. [11], де акцентовано увагу на взаємозв'язку фіскальних рішень і макроекономічної стабільності. Особливу увагу приділено ризикам зростання податкового навантаження та необхідності досягнення балансу між інтересами держави і суб'єктів господарювання. Дослідження також підкреслює значення податкової політики як інструменту забезпечення фінансової безпеки в умовах підвищеної економічної нестабільності.

Питання модифікації податкової системи в умовах воєнного стану досліджено у праці В. Греца [12], де висвітлено зміни у законодавчому регулюванні та механізмах адміністрування податків. Обґрунтовано необхідність підвищення гнучкості податкової політики та її адаптації до нових соціально-економічних реалій. Окремо акцентовано увагу на важливості удосконалення нормативно-правової бази та підвищення ефективності податкового адміністрування.

Трансформацію механізму податкової політики в умовах воєнного стану проаналізовано у дослідженні О. Біленко та ін. [13], у якому розглянуто зміни у структурі податкових надходжень та інструментах фіскального регулювання. У роботі підкреслено значення податкових стимулів як чинника підтримки економічної активності в умовах кризи. Обґрунтовано необхідність формування ефективної системи податкових преференцій для стимулювання підприємницької діяльності.

Особливості реалізації податкової політики в умовах воєнного стану висвітлено у праці А. Галабурди та ін. [14], де акцентовано увагу на її ролі у забезпеченні стабільності бюджетної системи. Визначено ключові напрями вдосконалення податкового механізму з урахуванням сучасних викликів воєнного періоду. Дослідження також підкреслює необхідність гармонізації податкової політики з іншими інструментами державного регулювання економіки.

Разом із тим, приведені науковці приділяють увагу сутності податкової політики, інструментарію фіскальних механізмів, відповідній управлінській методології, водночас, специфіка практичного впливу фіскального інструментарію на економічний поступ України в період воєнного стану вивчено досить фрагментарно.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.

Попри значну кількість наукових досліджень, присвячених податковій політиці, низка важливих аспектів її функціонування в умовах воєнного стану залишається недостатньо розкритою. Зокрема, у науковому дискурсі переважають узагальнені підходи до аналізу фіскальних механізмів, тоді як практичні питання адаптації податкового інструментарію до динамічних воєнних умов досліджені фрагментарно та без належної системності.

Окрім цього, потребує поглибленого вивчення взаємозв'язок між трансформаціями податкової політики та динамікою макроекономічних показників у воєнний період. Недостатньо дослідженими залишаються питання оцінювання ефективності податкових пільг, змін у адмініструванні податків та їх впливу на наповнення бюджету і розвиток підприємництва, що зумовлює необхідність подальших наукових розвідок у даному напрямі.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є розкриття впливу податкової політики та методів її реалізації на економічний розвиток в кризових умовах війни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Податкова політика через комплекс інструментів та методів здійснює активне регулювання економічного зростання, забезпечуючи виконання визначених законодавством функцій та обов'язків. У контексті суспільно-політичних трансформацій зростає потреба у підвищенні обґрунтованості та ефективності податкової політики, що вимагає її гнучкості та здатності адаптивно реагувати на зміни соціально-економічного середовища.

Забезпечення ефективності податкової політики передбачає постійну еволюцію законодавчої бази, спрямовану на оптимізацію принципів оподаткування та створення стимулів для платників податків, що підвищує їхню мотивацію та сприяє стабільному наповненню бюджету.

Збалансованість податкової політики та ефективного фіскального механізму визначає рівень збалансованості бюджету, інвестиційний клімат. Реалізація соціально-економічних трансформацій, при цьому, потребує постійного удосконалення досліджуваної системи.

У межах актуальної Стратегії реформування управлінської системи у сфері державних фінансів на 2022-2025 рр. в Україні ідентифіковано чітку пріоритетність розвитку соціально-інклюзивної економіки, що активно сприятиме інтеграційним процесам. У межах приведеної стратегії визначені стратегічні цілі щодо підвищення ефективності розподілу ресурсів, оптимізації рівня прозорості та відкритості у сфері управління державними фінансами.

Проте, повномасштабне вторгнення рф на територію України змусило переглянути механізм бюджетної системи, зокрема, у концепті формування дохідної частини бюджету. Зокрема, Верховною Радою України було прийнято нові нормативно-правові акти та внесено низку змін до діючого законодавства, зокрема, до Податкового та Бюджетного кодексів України та інших законодавчих актів України щодо адміністрування окремих податків та особливостей оподаткування і подання звітності у період війни. Зміни у законодавстві відносяться, першочергово, до термінів сплати податку, а також реєстрації накладних та подання електронних документів.

Першочергово, трансформація податкової система знайшла вираження у динаміці процедур адміністрування, контролю та обліку платників податків. Окрім того, через законодавче встановлення цінового регулювання на окремі товари, фіскальні органи наділені функціоналом здійснення моніторингу та контролінгу за додержанням визначених фіксованих та граничних цін, а також граничних рівнів торговельної надбавки.

На сьогодні у професійних та наукових колах спостерігається активна дискусія щодо ідентифікації додаткових джерел бюджетних надходжень, що має на меті гарантування фінансування критично необхідних видатків та збереження належного рівня бюджетної стійкості. Потенційними шляхами вирішення даної проблеми вбачаються підвищення ставок податків на споживання, збільшення військового збору, повне чи часткове повернення акцизного податку на пальне тощо.

Варто зазначити, що в окремих випадках підвищення ставок оподаткування позиціонується максимально доцільним економічно обґрунтованим способом фінансування надмірних військових витрат. Не зважаючи на це, зростання величини та кількості податків може спровокувати значний суспільний резонанс, збільшити витрати на адміністрування, дестимулювати ринок праці. Таким чином, надмірне фіскальне навантаження може деструктивно впливати на економічну активність та стимулювати розширення тіньового сегмента соціально-економічної системи.

Інституційна структура фіскальної політики держави зазнала суттєвих трансформацій із початком воєнного конфлікту. Функціонал податкових надходжень як найважливішого джерела формування бюджетних доходів зменшився, а роль грантів від урядів іноземних джерел та міжнародних фінансових організацій суттєво інтенсифікувалась. Необхідно зацентрувати на факті застосування виняткового інструменту фінансування бюджету – прямого викупу державних облігацій центральним банком. Використання такого інструменту необхідно обмежувати задля дієвої підтримки макроекономічної стабільності.

Очевидно, що в кризових воєнних умовах актуалізується необхідність оптимізації координації фіскальної політики з метою гарантування реалізації державою базових фінансових зобов'язань та забезпечення фінансової стійкості. З метою формування сприятливих для активного економічного поступу умов держава повинна ефективно використовувати фіскальний регуляторний

механізм. Основи податкової політики повинні передбачати активну практичну підтримку реального сектору економіки. Досягнути цього можливо завдяки низці заходів фінансового стимулювання: податковим пільгам та кредитам, розстроченню податкових зобов'язань, зокрема по ПДВ, субсидіюванню, гарантійній підтримці, компенсації частини щомісячних витрат на оплату праці тощо.

Впливовим структурним елементом системи фіскальних стимулів бюджетно-податкової політики в умовах воєнного стану вбачаються, першочергово, інструменти фінансового стимулювання малого та середнього бізнес-секторів, зокрема –державні гарантії по кредитах, матеріальна цільова підтримка самозайнятих осіб, урядові гранти та субсидії, виплати при значному падінні виручки та цільові дотації для уникнення банкрутства.

Особливу результативність репрезентує фінансовий інструментарій підтримки громадян, які зазнають прямого деструктивного впливу війни. У процесі формування дохідного бюджетного компонента, необхідними є інтенсифікація транспарентності податкової системи, розроблення і реалізація інноваційних дієвих підходів до підвищення фіскальної стійкості на усіх її рівнях, а також пріоритетність регулюючої функції оподаткування при збереженні стабільного фіскального функціоналу.

Рівень економічного розвитку держави, індикатори сплати різного роду податків, платежів та зборів до бюджетних фондів, а також ефективність та результативність фінансового контролінгу мають суттєвий вплив на повноту надходжень до бюджетних фондів, за рахунок яких регулюються обсяги бюджетних видатків, що реалізуються у забезпеченні пріоритетних напрямів соціально-економічного розвитку.

Під бюджетним механізмом розуміється феномен системної комплексної взаємодії бюджетних методів, інструментів та важелів, за допомогою яких держава регулює функціонал бюджетної політики та забезпечує сприятливі умови для соціально-економічної стабільності, своєчасно та оперативно

реагуючи на динаміку фінансово-економічного поля. Важливим моментом є впорядкованість та максимальна ефективність використання державою фінансових важелів та інструментів, адже цей аспект безпосередньо впливає на процеси в соціально-економічній політиці, формуючи рівень розвитку у відповідних напрямках.

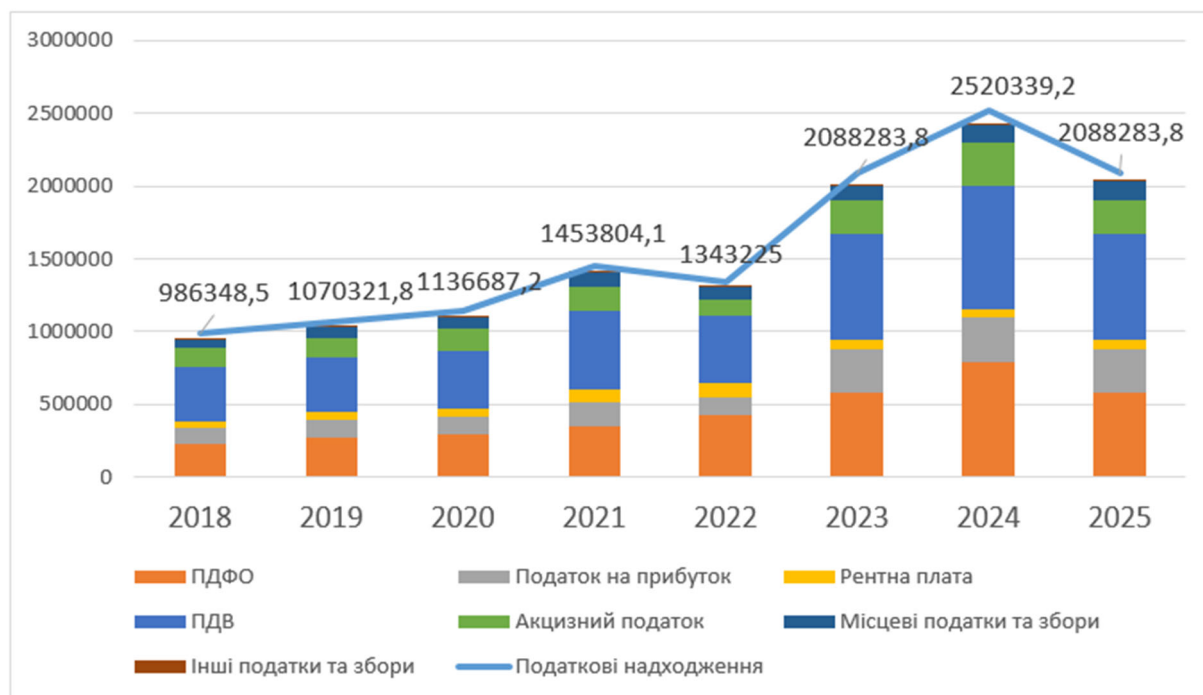

Рисунок 1. Динаміка та структура податкових надходжень до Зведеного бюджету України за основними видами податків у 2018–2025 рр., млн грн

Джерело: побудовано авторами на основі [15]

Аналізуючи загальну динаміку податкових надходжень до Зведеного бюджету України (рис. 1) варто зазначити, що підвищення даного індикатора свідчить про активну свідому підтримку економіки України шляхом сплати податків громадянами та підприємцями. Водночас, задля стабільної підтримки соціально-економічної системи в кризових умовах війни необхідно враховувати потенційні дотичні виклики та загрози. Необхідно постійно аналізувати ефективність імплементованих податкових пільг, врегульовувати ставки оподаткування пропорційно обсягу прибутку платника податків, вивчати можливості залучення додаткових джерел фінансових надходжень, спрощувати умови ведення бізнес-діяльності та впроваджувати інструменти активної

мотивації підприємців до відновлення бізнесу [16; 17]. Налагодження функціонування господарського сектору та формування пільгових умов діяльності бізнес-сектору, поруч із міжнародною фінансовою підтримкою, вбачаються основними передумовами забезпечення макростабільності в кризових умовах війни.

Висновки. Забезпечення стійкого функціонування економіки країни в умовах воєнного стану першочергової значимості набуває оперативне реагування на ризики та прийняття виважених рішень з їх нівелювання.

Військові дії спричинили трансформацію векторності податкової політики, за якої пріоритетами вбачаються забезпечення обороноздатності держави та імплементація соціальних програм підтримки. Аналітика особливостей функціонування фіскального механізму та оцінювання рівня ефективності введених у практику змін, що мають на меті налагодження безперебійного наповнення бюджету, свідчать, що впорядкованість та максимальна ефективність використання державою фіскальних важелів та інструментів безпосередньо впливають на процеси в соціально-економічній політиці, формуючи рівень розвитку у відповідних напрямках.

Ефективна податкова система на сьогодні повинна мати в основі реалізацію стратегії розвитку, сформованої на основі європейського курсу повоєнного відновлення та перспективного розвитку. Вбачається необхідність у подальшому практичному дослідженні ризиків та викликів, що дотичні до окреслених пріоритетів.

Список використаних джерел

1. Чугунов І. Бюджетна стратегія суспільного розвитку: монографія. Київ: КНТЕУ, 2021. 532 с.
2. Десятнюк О., Марченко Л. Науково-методичні детермінанти податкової політики в умовах трансформації національної економіки. *Світ фінансів*. 2021. № 4 (69). С. 8–19.

3. Козарезенко Л. Податкова політика в забезпеченні соціальної функції держави. *Бізнес Інформ*. 2018. № 11. С. 420–426.
4. Пасічний М. Фіскальні та монетарні інструменти впливу на економічний розвиток. *Економічний вісник Університету*. 2021. Вип. 48. С. 215–224.
5. Бліщук К. М. Особливості управління публічними фінансами у воєнний період. *Ефективність державного управління*. 2023. № 70/71. С. 62–67. DOI: <https://doi.org/10.36930/507008>
6. Савчук С., Коломийчук Н. Фінансові аспекти реалізації соціальної політики України в умовах військового стану. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2022. № 3(03). С. 118–122. DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.3-20>
7. Піхоцька О. М., Ющик Ю. В. Analysis of the implementation of budgets during the period of marital state. *Scientific Notes of Lviv University of Business and Law*. 2022. № 35. С. 25–32. URL: <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/659>
8. Червоняк О. В. Особливості фінансового забезпечення державних функцій під час війни в Україні. *Вісник студентського наукового товариства «БАТРА» Вінницького торговельно-економічного інституту ДТЕУ*. 2023. № 292. URL: http://www.vtei.com.ua/doc/2023/vatra2004/zb12_167.pdf#page=292
9. Marattin L., Nannicini T., Porcelli F. Revenue vs expenditure based fiscal consolidation: the pass-through from federal cuts to local taxes. *International Tax and Public Finance*. 2022. № 29. P. 834–872. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10797-021-09682-1>
10. Jerch R., Kahn M. E., Lin G. C. Local public finance dynamics and hurricane shocks. *Journal of Urban Economics*. 2023. № 134. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jue.2022.103516>
11. Назаркевич І. Б., Олійник О. І. Вплив податкової політики на формування фінансової безпеки держави в умовах воєнного стану. *Інноваційна*

економіка. 2025. № 1. С. 84–91. URL:
<https://inneco.org/index.php/innecoua/article/download/1440/1678>

12. Греца В. Я. Модифікація податкової системи в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського університету: серія Право*. 2023. Вип. 78. С. 24–31. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/items/fe7593b1-7d64-4493-a229-dc9445e7d1f0>

13. Біленко О., Савченко С. Трансформація механізму податкової політики в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. № 46. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-46-19>

14. Галабурда А. С., Шевченко С. О. Податкова політика в умовах воєнного стану. *Економічний вісник університету*. 2022. Вип. 54. С. 123–130. URL: <https://ue-bulletin.com.ua/web/uploads/pdf/University%20Economic%20Bulletin,%20Vol%2017,%20No%203-123-130,%202022.pdf>

15. Мінфін. Ставки, індекси тарифи. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/>

16. Чинчик А. А. Інструментарій податкової політики та забезпечення інноваційного розвитку національної економіки. *Актуальні проблеми економіки*. 2021. № 5. С. 46–54.

17. Хоменко І., Горобінська І., Шаргородський І. Податкове навантаження суб'єктів господарювання як об'єкт державного регулювання. *Науковий вісник Полісся*. 2022. № 1(22). С. 102–113.

18. Нікітішин А. О. Податкова політика в умовах економічних перетворень: монографія. Київ: Київський національний торговельно-економічний університет, 2019. 480 с.

19. Гаряга Л. О., Денисенко В. О., Прощаликіна А. М., Балєв Є. В. Перспективні напрями розвитку страхування у міжнародному бізнесі. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія «Економічні науки»*. 2024. № 3–4. С. 119–130.